

Sochařsko-architektonické utváření I

Rudolf Steiner

Dornach, 2. ledna 1915

Více či méně teoreticky přijmout to, co rozumíme duchovně- -vědeckým světonázorem neboli anthroposofií, bude dnes pro člověka poměrně (říkám samozřejmě „poměrně“) snadné. Obtížné však bude proniknout celou lidskou bytostí a samotný život impulzy, vycházejícími z duchovní vědy jako takové. Teoreticky přijmout duchovně-vědecký světonázor, tak abychom věděli, že člověk sestává z fyzického těla, éterného těla, astrálního těla atd., podobně jako víme, že ten či onen tón má tak a tak vysokou frekvenci nebo že se kyslík slučuje s vodíkem ve vodu - takto to vědět je člověk zvyklý z přírodovědeckého světonázoru, který se v lidstvu pozvolna utvářel v průběhu posledních staletí.

Již méně je však člověk zvyklý dovolit, aby to, co lze získat z poznání, které chce poskytovat duchovní věda, uplatnilo vliv na jeho citový, i hlubší citový život. V zásadě je způsob, jakým duchovní věda musí na člověka působit, opačný než způsob, jakým na člověka musí působit ta druhá věda. Zcela obecně a velmi často se setkáváme s pocitem, že suchá věda člověka odvádí od hřejivého pocíťování života a jeho skutečností, že suchá věda v sobě má cosi chladného a střízlivého, jako by věcem odnímalasvěžest, jejich rosu. A je možné říci, že tomu tak u vnější vědy do jisté míry musí být. Vždyť jak obrovský je rozdíl mezi dojemem, jaký na nás učiní úžasná podoba oblaků na večerním nebo ranním nebi, a pouhými sděleními, která nám k tomu může poskytnout třeba astronom nebo meteorolog. S jakým hřejivým pocitem, uchvacujícím celého člověka a pronikajícím ho životem, vnímáme bohatost přírodního bytí kolem nás! Ve srovnání s tím, co na nás obvykle působí hřejivým dojemem, kypícím životem, se nám věda se svými pojmy a myšlenkami, jež nám zprostředkovává, jeví jako suchopárná a střízlivá, studená, neživá a bez lásky. A s ohledem na vnější přírodovědecké poznání je zcela jistě oprávněné, máme-li tento pocit.

Že vnější, přírodovědecké poznání takové být musí, má své dobré důvody, duchovně-vědecké poznání však takovým poznáním být nemá. To nás má naopak vést stále blíže k životní plnosti a životní hřejivosti vnějšího světa, vůbec celého světa. Musíme

se tu však ještě naučit probudit v sobě jisté impulzy, které současný člověk téměř vůbec nemá. Současný člověk totiž od toho, co nazývá vědou, očekává něco, v čem je dáno, že na nás tato věda musí působit studeně a střízlivě, řečeno v Goethově smyslu: wagnerovsky'. Člověk od vědy očekává, že když tuto vědu do sebe pojme, budou pro něj jaksi vyřešeny záhady přírody, že bude vědět, jak se to s tou či onou věcí má, a ví-li to, pak je spokojený.

V současnosti se můžeme dokonce seznámit s lidmi, kteří se vědy ze zcela určitého důvodu děsí. Říkají totiž, že onen plný, svěží život minulosti spočíval právě v tom, že člověk nevyřešil všechny záhady, že směl tušit něco, co pro něj dosud nebylo vyřešené. A pak si přijde věda, říkají tito lidé, a řeší záhady přírody jednu za druhou. A teď si představme, jaká to bude nuda, být na světě v budoucnosti, až věda vyřeší všechny záhady a člověk už nebude moci nic tušit a mimovědecky cítit. V lidstvu musí nastat strašlivá pustota a to může člověka právem děsit.

Duchovní věda však dokáže v člověku vyvolat jiné pocity, které jsou ovšem pro současnost méně pohodlné než ono řešení záhad; tyto pocity nám však zároveň ukazují, že duchovní věda může probouzet život, vytvářet život. Jestliže totiž ve správném smyslu pojmem to, co nám dává duchovní věda - nepojmem - -li to tak, že si jenom vezmeme notes a zapíšeme si, co se právě říká, abychom to použili podobně jako ve vědě ve vnějším smyslu, a ještě si pak možná uděláme nějaké schémátka, hezky je přiřadíme, abychom ty věci měli pěkně přehledné jako schéma ve fyzice - jestliže to tedy nebudeme dělat takto, nýbrž necháme do svých srdcí plynout to, co říká duchovně-vědecký názor, a náležitě se tím pronikneme, pak zjistíme, že to v nás ožívá, roste, rozvíjí samostatnost a působnost, že se to v nás stává jakoby novou živoucí bytostí, která nám ukazuje stále nové a nové stránky. Když pak s duší takto naplněnou duchovně-vědeckým světonázorem přistoupíme k vnější přírodě, nenajdeme v ní méně, nýbrž více záhad než dříve. Vše pro nás bude ještě záhadnější, a citový život nebude ochuzen, nýbrž obohacen; lze říci, že svět bude díky duchovně-vědeckému poznání tajuplnější.

Svět nám ovšem zpustne, přijde-li fyzik a řekne: Jitřní červánky, vidíš je - pak nás ale zavede k tabuli a ukáže nám, jak se musí zvláště lomit světelné paprsky, aby se objevily červánky. To je jistě něco děsivého, ne sice pro lidské rozumové poznání, ale je to děsivé pro lidský cit.

Jiné je, když duchovní věda přijde a řekne, abych uvedl příklad: Spatříš-li jitřní červánky nebo uslyšíš-li tu či onu hudbu, musí ti být, jako by elohim vysílali světem svůj trestající hněv. Za jitřními červánky pak postřehneme tajuplné, živoucí tkaní bytostí elohim. Vyslovíme-li jméno bytostí elohim a víme-li, kam je máme dosadit v devítičlenném schémátku, které jsme si zapsali do notesu, pak jsme z bytostí elohim ještě nepoznali nie. Avšak skrze živoucí cit, který máme, pozvedneme-li zrak k

červánkům, nám pohlédne vstříc spousta živoucího dění a působení, stejně jako víme, že stojíme-li před člověkem, nemůžeme jeho bytost vyčerpát nějakými pojmy, nemůžeme obsáhnout univerzální živoucnost jeho bytosti. Postřehneme tedy, že v tom, co se nám ukazuje v podobě jitřních červánků, před sebou nemáme obsáhlou živoucnost kosmu.

Svět se v důsledku duchovně-vědeckého poznání stane záhadnějším a tajuplnějším, a cit, který v nás bude vyvolávat, tím bude o to bohatší. Takový bude základní pocit, který může vstoupit do našich duší, jestliže v sobě oživíme duchovní vědu a pokusíme-li se zdomácnět v představách, jako je ta, kterou jsme právě podnítli. Nikdy pak nebude možné, abychom propadli onomu nářku vůči duchovní vědě, že promlouvá jen k naší hlavě, že neuchvacuje celého člověka. Je pouze nutné, abychom měli skutečně trpělivost, dokud se slova, jež nám chce duchovní věda dát, v nás nestanou živoucí bytostí, dokud se nerozvinou k svébytnosti, aby nás nenaplňovala jen svým světlem, ale i svým teplem. Pak uchvátí naše srdce, celého člověka a my se budeme cítit bohatší, kdežto přijmeme-li duchovní vědu stejně jako tu druhou vědu, musíme se cítit zchudlí.

Na druhé straně je ale zase zcela přirozené, že duchovní věda působí na mnohé lidi zprvu ochuzujícím dojmem, protože zatím nedokáží najít onu niternou živost slov poskytovaných duchovní vědou, živost uchvacující duši, protože duchovní věda na ně dosud nepůsobí tak, jak působí hřejivé slovo druhého člověka, jenž k nám promlouvá. Musíme se však učit tomu, aby duchovní věda natolik ožila, aby dokázala naší duši dodávat odvalu a důvěru, jak to jinak dokáže jen lidská osobnost samotná.

Že to je pro [lidská] srdce současné doby tak těžké, je dáno tím, že tato srdce si odvykla žít s věcmi samotnými, že se pocit vžívání se do věcí stal tak vzácným. Nesmírně těžké je již to, když se člověk pokouší takříkajíc v malých dávkách opět oživit spoluprožívání s věcmi. O to jsme se pokusili v našich čtyřech mystériích. Stačí, když obrátíte pohled k něčemu takovému, jako je scéna v duchové zemi v pátém obraze *Probuzení duší*,^{2}} kde na levé straně jeviště - z pohledu diváků - sedí Felix Baldě, svou duší vytržený do devachanu, a jedna duchovní bytost na druhé straně jeviště k němu promlouvá o svém „tížení“. Člověk tu má cítit tíhu, která se v dáli snáší dolů. Člověk je dnes zvyklý, snáší-li se něco dolů, vidět jen to snášení, vidět jen to, jak ta věc nejprve zaujala místo nahoře, potom místo o něco dále dole atd. Je však zcela nezvyklé do věcí „vlézt“ a pocítovat ono tížení, cítit, jak ta věc na každém místě tlačí. Takovým slovem uprostřed dramatu chce člověk lidskou duši vytáhnout z egoistického těla a uvést ji do života věcí venku.

Pokud to nenastane, nemůže dojít ke vzkříšení skutečného uměleckého cítění. Aby například mohlo dojít k náležitému vzkříšení architektonického cítění, musí ožít pojmy, které přijímáme v duchovní vědě. Pojmy, které si osvojujeme z duchovní vědy

a nosíme je v duši světem, v sobě mají zprvu něco lhostejného. Uvidíme však, že když budeme skutečně dělat něco takového, obohatíme tím celý svůj duševní život. K obohacení dochází například tehdy, pokusíme-li se toto zde [viz nákres] nejen vidět, nýbrž budeme-li se učit nořit se do toho a cítit s tím, co tu je - totiž zde tížení a zde podpírání.

Nyní půjdeme ještě dále a budeme se na to nejen dívat, nýbrž budeme i cítit, že ten nosník musí mít určitou tloušťku', jinak bude rozdrčen tíží, a že i podpěry, pilíře musí mít určitou tloušťku, jinak budou rozmačkány. Spolu s koulí nahoře musíme prožívat její tížení, s pilíři pak musíme prožívat jejich podpírání a s nosníkem musíme prožívat jeho rovnováhu. Architektonicky tedy pocítujeme teprve tehdy, vlezeme-li si do toho, co tíží, do toho, co podpírá, a do rovnováhy mezi tížícím a podpírajícím.

Pokud však tento útvar nebudeme sledovat jenom zrakem, nýbrž do něho jakoby vlezeme a pocítíme ono tížení, podpírání a rovnováhu, pak pocítíme, že to klade nárok na celý náš organismus a že z mozku, který máme v hlavě, musíme jakoby apelovat na neviditelný mozek, k němuž náleží celý člověk. Pak v nás může ožít vědomí: Ach, teď začínáme cítit! - Vezměme si zmíněný jednoduchý případ: Cítíme podpírající, vzhůru směřující podpírající luciferský živel, dále tížící, dolů stlačující ahrimanský živel a konečně rovnováhu mezi luciferským a ahrimanským živlem: božství. Tak v nás dokonce i neživá příroda ožívá Luciferem a Ahrimanem a svým vyšším vládcem, který věčně vytváří rovnováhu mezi Luciferem a Ahrimanem.

Jestliže se však takto učíme vycítovat v architektonickém díle luciferské, ahrimanské a božské působení, přijdeme na to, že nás architektura vnitřně uchvacuje, takže zjišťujeme, jak nám bohatší pocítování světa duši takřikajíc vytrhává ven do věcí, vyvádí ji ven do světa, a my si tím pozvolna uvědomujeme, že jsme svou duší

nejenom uvnitř kůže svého těla, ale že náležíme kosmu. Tímto způsobem si to uvědomíme. Tím si však uvědomíme, že zatímco architektura venku podpírá, tíží a vytváří rovnováhu, my sami si na ní rozvíjíme hudební naladění. Naše nitro se na architektonickém díle naladuje hudebně a my vidíme, že zatímco architektura a hudba venku ve světě stojí vůči sobě napohled velmi cize, naše prožívání architektury - tím, že nás architektura naladuje hudebně - způsobuje samotné usmíření, způsobuje rovnováhu.

V tom však zároveň spočívá další živoucí vývoj umění počínaje naší pozemskou epochou: že se učíme prožívat usmíření jednotlivých umění. Spočívá zde to, co bylo temně tušeno a pocíťováno ve wagnerovství*, co však může skutečně povstat teprve tehdy, prostoupí-li a oživí-li svět duchovní věda.

Usmíření jednotlivých umění: právě to jsme se pokusili - poprvé, v malém, elementárním počátku - sdělit naší stavbou, v níž by se o tomto usmíření nemělo jen chladně a střízlivě bájít, ale v samotné její architektuře měl být vytvořen otisk, jakoby pečatní otisk usmíření hudebního naladění s architektonickou formou. Budete-li studovat, co je ztvárněno v našem uspořádání sloupů a v tom, co s ním souvisí, přijdete na to, že zde byl učiněn pokus uvést podpírající, tížící a rovnovážné působení do živého pohybu. Naše sloupy nejsou pouhými podpěrami, naše hlavice nejsou pouhými nosíky a to, co se nad sloupy rozprostírá v podobě architrávů, nemá charakter něčeho, co pouze spočívá na sloupech a uzavírá směrem nahoru, nýbrž něčeho, co živě roste, živě utkává.

Byl učiněn pokus uvést architektonickou formu do hudebního proudu a samotný pocit, který můžeme mít ve spolupůsobení našich sloupů a toho, co s nimi souvisí, může v duši probudit hudební naladění. Můžeme pocíťovat neviditelnou hudbu jako duši našich sloupů a architektonických a sochařských forem, které k sloupům patří. To duševní je jaksí v nich. Prostoupení výtvarných umění a jejich forem hudebním naladěním se vůbec musí stát uměleckým ideálem budoucnosti. Hudba budoucnosti bude plastičtější než hudba minulosti. Architektura a sochařství budoucnosti budou hudebnější než architektura a sochařství minulosti. To bude podstatné. Hudba proto nepřestane být svébytným uměním, naopak, umění bude jen stále více obohacováno tím, že bude pronikat do tajemství tónů, jak jsme naznačili včera, a hudební formy tak bude vytvářet ze spirituálních základů kosmu.

Jelikož ale v umění musí všechno, co je uvnitř, být také venku, a to, co tu žije, se musí jakoby ztělesnit v organismu, musí se ztělesnit i duševní svět, který se vznáší v uspořádání sloupů a v tom, co k nim patří. To se děje (přinejmenším se to má dít) ve výmalbě kupole. Zatímco sloupy a všechno, co k nim patří, jsou tělem naší stavby, to, co se objeví v kupolích, je-li člověk uvnitř stavby, je duší této stavby; a jako se nám duch zjevuje v podobě toho, co vyplňuje veškerý svět, směřují-li orgány ven, mají

duchovní složku v naší stavbě představovat okna se svým novým uměním radýrování*. Tělo ve sloupoví, duše ve všem, co se týká kupolí, a duch v tom, co se tvoří v podobě oken.

U těchto věcí zde v leccems, co můžeme vděčně přivítat, zapůsobila karma, karma nám právě při této stavbě u leccemos pomohla. Duševnost člověka je zvenčí taková, že ji pocítujeme v jeho fyziologii; chceme-li však duši člověka poznat jaksi zevnitř, musíme do nitra proniknout prostředky, jimiž pronikáme do lidské duše, tedy láskou a přátelstvím.

Když jsem při svém posledním norském přednáškovém cyklu jel z Kristiánie do Bergenu, měl jsem možnost vidět břidlicové lomy, které mi tenkrát vnukly myšlenku, abychom se pokusili získat břidlici právě odtamtud. To se nám podařilo a je to skutečně, lze říci, karmické vedení. Jestliže se podíváme na střechu, která je teď pokryta touto břidlicí, s osobitostmi, které v sobě má právě tato břidlice, jež působí jako žádná jiná, pak musíme říci, že v sobě má něco z odhalujícího a zároveň zahalujícího charakteru duševního života. A chceme-li tuto kupoli skutečně učinit duševním životem, bude nutné, abychom rozvinuli lásku k duchovní vědě. Neboť to, co bude vymalováno v nitru kupole, máme mít v barvách a tvarech před sebou skutečně jako svým způsobem zrcadlový obraz, zrcadlový obraz toho, čím nám může být duchovní věda. Kvůli tomu musíme jít do nitra. Avšak do nitra stavby, pokud bude skutečně jednou dokončena, nikdo nemůže vstoupit s porozuměním, nerozvine-li nejprve lásku k duchovní vědě; jinak pro něj patrně to, co uvnitř uvidí, zůstane jistou senzací, nebude to však naléhavě promlouvat k jeho srdci. Bude mít sklon - jemuž snadno vyhoví - upřít této stavbě jakožto architektonickému dílu duševní obsah, upřít jí duševní a citový obsah.

Jestliže jsme viděli, jak to, co ožívá na základě duchovní vědy, lze znovu nalézt ve světě, tak teď můžeme říci: Duchovní vědou je možné oplodnit život i v oblastech, kde snadněji poznáme, že potřebujeme oplodnění, proteplení duše. Duchovní vědou mají být totiž oplodněny nejen věci, které jsou umělecké a vědecké, nýbrž duchovní vědou musí být oplodněn celý život.

Jako příklad budiž zmíněna ještě jedna oblast, na níž lze zvláště dobře vidět, jak mohou pojmy duchovní vědy oživat ve vnějším životě. Jako příklad chci zvolit oblast pedagogiky, oblast veškerého výchovného umění. Vyjděme z výchovy dítěte dospělým člověkem. Jakou představu si vlastně vytváří materialistická epocha, hovořili o výchově dítěte dospělým člověkem? Materialistická epocha v podstatě v obou, v dospělém i v dítěti, vidí jen to, co dává materialistický názor: starý vychovává mladého. Jenže tak tomu není. Starý je navenek pouhá iluze, májá, i mladý je navenek pouhá májá. Ve starém máme něco, co v májá není bezprostředně obsaženo -

neviditelného člověka, který jde od inkarnace k inkarnaci, a také v dítěti máme onoho neviditelného člověka jdoucího od inkarnace k inkarnaci.

O těchto věcech ještě budeme mluvit. Dnes bych však přece jen chtěl uvést ještě některé věci, díky nimž časem - na základě meditativního pohroužení - pochopíte to, co jinak je v duchovní vědě, přičemž budu vycházet z toho, že člověk, s nímž se obvykle setkáváme ve vnějším světě, naprosto nemůže vychovávat, a že ani člověk, s nímž se ve vnějším světě setkáváme jako s dítětem, naprosto nemůže být vychováván. Ve skutečnosti je tomu tak, že něco neviditelného ve vychovateli vychovává něco neviditelného ve vychovávaném. Správně tomu porozumíme jen tehdy, zaměříme-li u dítěte, které vyrůstá a které máme vychovávat, pozornost na pozvolna se rozvíjející výsledek předcházejících inkarnací. Ale když všechno to, co pochází z předcházejících inkarnací, doroste, je výchova dítěte už také u konce, dítě už se nám vymaňuje, zvláště v současné době. To, co vlastně vychováváme, je neviditelným výsledkem dřívějších inkarnací. Viditelné dítě vychovávat nemůžeme, na ně nemůžeme působit. Působme vskutku na neviditelný výsledek dřívějších inkarnací. Viditelné dítě vychovávat nemůžeme. Tak se ta věc má, obrátíme-li pohled na dítě.

Nyní obraťme pohled na vychovatele. Ten může během prvních sedmi let vychovávat jen prostřednictvím toho, co se u něj dá napodobovat, během druhých sedmi let pak prostřednictvím toho, čím získává vliv jakožto autorita; konečně v dalších sedmi letech může získávat vliv tím, co působí výchovně prostřednictvím svobodné soudnosti. Naprosto nic z toho, co tu ve vychovateli působí, nespočívá ve vnějším fyzickém člověku. To, co tu v sobě máme jakožto vychovatelé, získá svou fyzickou podobu teprve v naší příští inkarnaci. Všechno, co v nás je v podobě vlastností, jež lze napodobovat, nebo v podobě vlastností, jež zakládají naši autoritu, je v nás totiž přítomné zárodečně a bude utvářet naši příští inkarnaci. Naše vlastní příští inkarnace jakožto vychovatelů rozmlouvá s dřívějšími inkarnacemi chovance. [Domnívat se,] že jako nynější lidé mluvíme k nynějšímu dítěti, je májá. Správně cítit budeme jen tehdy, řekneme-li si: To nejlepší ve mně, co můj duch dokáže myslet a má duše cítit, co se ve mně připravuje, aby ze mé něco učinilo v příští inkarnaci, může působit na to v dítěti, co se v něm chce plasticky utvářet z pradávných dob. To v nás, co dokáže výchovně působit, má povahu hudební. Tím, na co máme působit v dítěti, je to, co se v něm utváří sochařsky.

Shrňte si, co jsem v těchto dnech řekl o tom, co má hudební ráz - že to ve své nejvyšší podobě odpovídá tomu, co k člověku přichází v iniciaci. To, co má hudební ráz, se vztahuje ke všemu vyvíjejícímu se, budoucímu, kdežto to, co má ráz sochařsko-architektonický, se vztahuje k minulému. Nejúžasnějším sochařským uměleckým dílem, jež před nás předstupuje, je dítě. Tím, co máme mít jako vychovatelé, je hudební naladění, které v nás může být jako nálada budoucnosti. Ale cítit to tak, jak jsem teď naznačil, dává na pedagogickém poli jistou zvláštní nuanci

vztahu, který máme jakožto vychovatelé k dítěti; může to totiž vést k tomu, abychom si jakožto vychovatelé uložili tu nejvyšší povinnost a abychom [u sebe] vyvolali tu nejvyšší možnou míru porozumění dokonce i vůči těm největším nevychovanostem, jimiž nás chovanec může obdařit. V této náladě skutečně spočívá síla výchovy.

Až svět jednou uvidí, že zdrojem pedagogické nálady je toto hudební naladění vychovatele, spojené s pohledem na sochařské umělecké dílo chovance, až to pronikne [do života], až to bude tím, co se bude požadovat od výchovné lásky, od pedagogické lásky, pak bude pedagogika nasycená tím správným ovzduším, pak se totiž budou věci vyslovovat, myslet a cítit tak, že ve vyučování, udělování vychovatelem, se to budoucí naučí milovat to minulé. Pak zjistíme, jak nádherné karmické vyrovnání probíhá mezi vychovatelem a jeho chovancem: nádherné karmické vyrovnání!

Je-li vychovatel egoistický a snaží se pouze udělat z chovance to, čím je on sám, pak je výchova ryze luciferská. Luciferskou se výchova stává tehdy, chceme-li z chovance v maximální možné míře udělat napodobeninu našich vlastních názorů a citů, dokážeme-li se radovat pouze z toho, jestliže dnes chovanci něco řekneme a on to zítra bezmyšlenkovitě zopakuje nebo udělá po nás. To je ryze luciferská výchova. Ahrimanská výchova pak vzniká, stává-li se chovanec v naší výchově v nejvyšší možné míře nevychovaným a přijímá-li toho od nás co možná nejméně. Avšak mezi těmito dvěma krajnostmi se - stejně jako mezi tížením a podpíráním - nachází rovnovážná poloha. Tu vyvolává ono hudebně-plastické působení, které jsem vyložil.

Zde se musíme naučit rozlišovat mezi intencemi vychovatele a tím, co se stává z chovance. Jestliže je naše naladění správné, prožijeme největší radost, snažíme-li se chovanci něco určitého předat a můžeme si říci: Inu, tím, co jsem chtěl, se nestal, ale něčím se stal - sice ne tím, čemu jsme ho učili, ale něčím se stal. To je právě zvláštní: že vychovatel se svého vychovatelského egoismu může zbavit jen tehdy, přemůže-li přání, aby chovanec po něm dělal to, co on považuje za dobré a správné, a zejména to, co si on sám právě myslí. Dosáhneme-li jako vychovatelé onoho klidu, [s nímž přijmeme skutečnost,] že se chovanec může stát nám samým nejvyšší možnou měrou nepodobným, pak jsme dosáhli toho nejkrásnějšího.

Člověk ale nemůže říci: Prosím tě, dej mi recept, jak se to dělá, napiš mi pár pravidel, jak se vychovává tímto způsobem. - Na duchovním světonázoru je zvláštní právě to, že to nelze s jednotlivými pravidly takto udělat, ale že se člověk skutečně musí duchovní vědě otevřít a přijmout ji, že se jí musí nechat proniknout, že v sobě musí nechat obohatit citové a volní impulzy. Pak se v konkrétním případě, když je člověk v životě postaven před ten či onen úkol, stane to správné. Hlavní je, abychom to pojímali živě.

Mohli bychom se nyní ptát: Která výchovná metoda je ve smyslu duchovní vědy správná? Správná odpověď by byla: Nejlepší duchovně-vědecká výchovná metoda by spočívala v tom, aby se co nejlépe vychovatelů živě pohroužilo do duchovní vědy a osvojilo si city, které z duchovní vědy vycházejí. To je ovšem nepohodlnější než přečíst si nějakou příručku duchovně-vědeckého výchovného umění. Duchovní vědě je však stále znovu kladena otázka: Jaké je s ohledem na to či ono stanovisko duchovní vědy? Ovšem duchovní věda nemá žádné stanovisko, nebo - chcete-li - má tolik stanovisek, kolik jich má život. Duchovní věda se sama musí stát životem. Člověk musí přijmout duchovní vědu samotnou a oživit ji v sobě, a ona pak dokáže rozvíjet plody v nejrůznějších oblastech života. Pak lidé překonají to, co tolik vysušuje život, co je pro život tak zhoubné; lze říci, že překonají požadavek uniformity. Vnější věda požaduje uniformnost, duchovní věda poskytuje rozmanitost, která je též rozmanitostí života samotného. Duchovní věda tak bude nutně působit přetvářejícím způsobem i ve vztahu k nejbližšímu okruhu života.

Neboť vezměme si život, jaký dnes v některých oblastech je. Člověk se do jistého věku učí; do jistého věku se učí to, do jiného věku zase ono. Pak ale přijde čas, kdy člověk, jak se říká, vstoupí do života a už se učit nechce; dokonce i když má nějaké vědecké povolání, už se mu moc učit nechce. Na ty, kdo se pak přece jen učí, kdo jdou se svou vědou, se v dnešní době ostatní dívají jako na vzácná zvířata. Celkově však život probíhá většinou tak, že se člověk učí do jistého věku a pak tráví volný čas hrou v karty nebo jinými zbytečnými činnostmi, nebo že si vypěstuje smýšlení, s jakým jsem se také jednou setkal: Jeden kroužek, v němž bylo několik vzdělání chtivých dam, mě totiž vyzval, abych přednesl řadu literárně-historických přednášek. Nuže, lze říci, že dosud měkčí (klidně můžeme říci i „zaostalejší“) mozek dam si v naší době uchoval ještě o něco více z oněch dávných dob, kdy si lidé chtěli mozek uchovat tvárný a učili se po celý život. Ve světě žen se s tím setkáme opravdu častěji než ve světě mužů. Tyto ženy však měly pocit, že na onen přednáškový cyklus s sebou musí přivést i své muže. Muži tam tedy byli s nimi. Ne všichni usnuli a několik jich skutečně poslouchalo. Pak se ale povídalo, popíjel čaj a jedly koláče, tedy dělalo se to, co je v některých kruzích považováno za naprosto nezbytný přídavek, nemají-li být přednášky příliš suchopárné.

Tedy se i povídalo. A tehdy - po přednášce o Goethově Faustovi - jsem od některých mužů zaslechl úsudek: Inu, vidět Fausta na jevišti, to není zrovna umělecký požitek, není to ani zábava, je to věda. - Chtěli tím upozornit, že když člověk celý den pracuje v kanceláři, nebo obsluhuje zákazníky, nebo stojí před soudním stolcem a vyslýchá svědky a odsuzuje obžalované, pak už večer nemůže poslouchat Goethova Fausta, ale potřebuje něco, co bude zábavou a nikoli vědou.

Tímto příkladem chci jen naznačit obecné smýšlení naší doby, které je vám bezpochyby známo. Stačí se o něm jen zmínit, a každý ví, že je velmi, velmi rozšířené

a že je mnoho lidí, kteří by zcela jistě pokládali za podivné, že tu sedíme jako ve škole, a přestože někteří z nás již dosáhli pozhnaného věku, stále se ještě chceme něčemu učit v čase, který lze podle jejich mínění strávit mnohem užitečněji. Ale právě v tom bude muset nastat naprostý obrat: že člověk nebude chtít mít pouze učební spojení s duchovní vědou, nýbrž spojení živé a trvalé. Právě to přijde. Duchovní vědě se nelze naučit způsobem, jakým se lze naučit jiným vědám, tedy z příruček, nýbrž duchovní věda musí zůstat živá. Podlehne smrti, jestliže se člověk pouze naučí jejímu obsahu a nezůstává-li v ustavičném živém spojení s ní. Podlehne smrti, odumře, ona však musí být stále uchovávána živá. V tomto smyslu musí duchovní věda oživovat, musí lidské srdce uchovávat otevřené ke všemu, co do něj může plynout z duchovního světa, abychom se neustále vyvíjeli.

Není pochyb o tom, že lidstvo jako celek se v naší epoše vyznačuje něčím, co můžeme formulovat tak, že zestárlo, nemá již jako celek onu mladistvost, kterou mělo v bájných dobách. Duchovní věda se zase musí stát pro lidi nápojem mládí, aby se po celý svůj život mohli cítit jako žáci života. I tady můžeme v současnosti prožívat zvláštní věci. Zním jednoho duchovně čilého muže, muže, který se po celý svůj život zabýval všemožnými ingrediencemi naší současné duchovní kultury. Tento muž oslavil před nedávným padesáté narozeniny. Tehdy vyslovil své prazvláštní názory v něčem na způsob fejetonu. Řekl například: Inu, nabídli mi - trochu tu věc umělecky přetvořím, aby nebylo poznat, o koho jde - umělecký post, po němž jsem dlouhá léta toužil. Jenže nyní, když jsem dosáhl padesátky, onoho stařeckého věku, jej už nemůžu tak docela chtít; aby totiž člověk mohl zastávat takový post, aby dokázal náležitě působit na lidi, kteří jsou kolem něj a které musí motivovat, k tomu musí být mlád, k tomu musí být schopen rozvíjet fantastickou iluzi. A tato iluze musí spočívat v tom, že úkol, který člověk má, a lidé, s nimiž má co do činění, jsou celý svět a všechno ostatní je bezcenné. To, co je opravdu cenné, mám kolem sebe. Ve věku, kdy bych to býval mohl dělat, jsem byl před patnácti lety. Teď už je to pryč. Má-li být někdo uveden do vlivného postavení, nemělo by se čekat, až z něj bude stařec, ale měl by se, například dvorním radou, stát již mezi pětatřicátým a čtyřicátým rokem. - Toto zhruba pravil ten „starý“ muž.

Je to nálada, která naprosto spočívá, abych tak řekl, v tónu nebo v barvě tónu naší současné kultury. Je to nálada, k níž můžeme velmi snadno dospět, zabýváme-li se tím, co může současná materialistická kultura udělat z člověka; tato kultura totiž nemá sílu vyplnit celého člověka, nemá sílu celého člověka v jeho citovém životě náležitě utvářet obsahem, který přijímá, tak aby mu to vydrželo až do vyššího věku. Duchovní věda však chce poskytnout důkaz, že i když člověk navenek zestárne, vnitřně může zůstat duševně mlád, a přestože to do svých padesáti let k ničemu zvláštnímu nedotáhl, může velmi dobře ještě v padesáti letech - ne se sice oddávat iluzi, že to, co dělá, je nejdůležitější a všechno ostatní může propadnout zkáze světa,

nicméně může být natolik mlád, aby tomu, co koná, zasvětil všechny své síly. Dokáže to pojmát natolik mladistvě, ba řekl bych dětsky, že všechny své síly soustředí na to, co je mu dáno konat, tak jako dítě všechny své síly soustředí na svou hru. Duchovní věda se musí stát kouzelným nápojem mládí, nikoli pouhou teorií. I to je přetvářející impulz. O jiných přetvářejících impulzech budu mluvit zítra.